

Oppdragelse til hva?

Av Trond Kristoffersen

Innledning

Oppdragelse skal skje i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. For at dette skal være mulig, er det viktig at vi i barnehagen har tydelige tanker om hva vi legger i oppdragelse, hvordan den skal foregå og hvilke verdier vi bygger oppdragelsen på.

I punkt 2.1 i rammeplanen og Omsorg og oppdragelse står det:

”Oppdragelse er en prosess der voksne leder og veileder neste generasjon. Gjennom oppdragelsen overføres verdier, normer, tanker og uttrykks- og handlingsmåter. Personalet skal veilede barn i deres vekslning mellom samfunnets normer og sosiale krav og egen væremåte. Barn må få hjelp til å oppfatte hvilke rammer som er akseptable i samvær med andre. Oppdragelse må skje i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem. Personalet i barnehagen må kunne begrunne verdimessige standpunkter knyttet til oppdragelse både overfor seg selv og foreldrene.

Barnehagelivet består av komplekse samspill mellom mennesker. Omsorg handler om en gjensidighet i samspillet. Barn skal møtes på en omsorgsfull måte. Dette krever et ansvarsbevisst personale som er nærværende og engasjerte i det enkelte barns trivsel og utvikling.

Personalet har et særlig ansvar for at barn som opplever omsorgssvikt i hjemmet kan få oppleve trygghet og stabilitet i barnehagen. Barnehagen og barnevernet skal samarbeide om å gi disse barna et godt tilbud, jf. kap.5.

Oppdragelsen skal skje i tråd med barnehagens verdigrunnlag og legge grunnlaget for barns mulighet til aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn. Barn skal både tilpasse seg og oppmuntres til å forholde seg selvstendig og kritisk til normer og ulike former for påvirkning.”

Rammeplanen, side 25

Erling Lars Dale skriver i boken ”Hva er oppdragelse” at oppdragelse handler om tre viktige faktorer: rettleddninger, vurderinger og sanksjoner overfor neste generasjon. Dette kan jo synes som en noe negativ og strukturell oppfatning, men på mange måter er det jo dette oppdragelse handler om. Vi vurderer og rettleder og gir jo barna ulike konsekvenser av sine handlinger. Det er kanskje dette med sanksjoner som skaper mest debatt.

Hvilke sanksjoner bruker vi?

I land som USA og England er det fortsatt en stor diskusjon på om man skal gi barna ris eller ikke. Dersom man googler "children spanking", får man opp side på side med debatt og diskusjon rundt temaet. Det er argumenter og dokumentasjon både for og mot. I Norge, Sverige, Finland og en rekke andre land i Europa er dette ikke lenger en debatt, mye takket være lovforbud mot fysisk avstraffelse av barn. Prøv å Google "barn ris" og du får mer om barn og ernæring enn diskusjon om oppdragelse. Så hva slags sanksjoner bruker vi i Norge? Tenk selv etter. Hva gjør du når barna i barnehagen bryter normer og regler i barnehagen? Mange barnehager bruker en såkalt time out, der barnet må sitte i garderoben eller på en stol en stund, til det har fått tenkt seg om eller roet seg. Jesper Juul har initiert en debatt om dette for en tid tilbake, og den avdekket ulike syn på dette med time out.

Men hva skal vi så gjøre når barnet ikke følger våre verbale rettledninger? Man kunne i forrige uke lese om en barnehage som ga barna blide og sure klistremerker ved ulike anledninger. Dette ble også gjort dersom barna hadde uhell og ikke rakk på toalettet i tide. Umiddelbart reagerer jeg på en slik historie. Det synes åpenbart at dette blir fullstendig galt. Hva lærer egentlig barnet av dette? Det kan jo være tusen grunner til at et barn ikke rekker på toalettet i tide. For eksempel trengte hun kanskje hjelp av en voksen og fant ingen. Når denne "smileymetoden" brukes i sammenheng med noe så personlig og uoversiktlig som å lære seg å bli tørr, blir det ganske klart for meg at det fungerer særdeles dårlig og vil sannsynligvis gi mye uheldig medlæring. Betyr så dette at denne metoden er grunnleggende feil, eller at den ikke bør brukes i visse sammenhenger? Vel, jeg skal ikke si at små klistremerker som belønning ikke kan ha en positiv effekt og motivere barn til å utvikle seg, men eksempelet avdekker en åpenbar svakhet: Det er en utrolig forenkling av virkeligheten. Det er ikke slik at vi kan dele opp prestasjoner i "bra" eller "dårlig" i enhver sammenheng. For å lede og veilede barn må man selv stå midt i opplevelsen og relasjonen som en aktiv deltaker. Man må være tilstede med kropp og sinn og stille gode spørsmål og gi tydelige rettledninger. Alt dette må baseres på en rekke variabler: det enkelte barn, dagsform, vær, eget humør, osv. En klistrelapp kan ikke gjøre denne jobben for oss.

Hvilke andre typer sanksjoner er det greit å bruke? Kan man frata et barn positive opplevelser som at det ikke får være med på tur? Kan man nekte barn å være med på aktiviteter i barnehagen dersom det ikke kan oppføre seg? Eller belønner man positiv atferd, med et skjevt blick til de som ikke følger normene? Brukes sanksjoner aktivt i barnehagen, eller er man mer opptatt av å forklare og snakke med barn som ikke følger reglene? Svarene på slike spørsmål vil være vesentlig i forhold til hva barna i din barnehage lærer i møtet med deg som oppdrager.

Hvilke verdier bygger oppdragelsen på?

Som oppdrager formidler vi en rekke verdier om hvordan samfunnet fungerer og hvordan den enkelte må finne sin plass. Det er en rekke hensyn og mer eller mindre forståelige regler barna må lære seg i løpet av barneårene. Hvilke verdier vi er opptatt av varierer mellom barnehager, foreldre og enkeltpersoner. Hvilke verdier er oppdragelsen basert på i din barnehage?

Selvhevdende eller hensynstakende?

Barn skal oppdras til å ta hensyn til andre barn og voksne. Det er ikke bare å buse frem, snike i køen, snakke høyest og ikke ta hensyn til andre. Man må lære seg å dele, vente på tur, hjelpe andre og legge litt bånd på seg selv om man så gjerne vil. Samtidig er dette med selvhevdelse en viktig egenskap. Ønsker vi ikke barn som lærer seg å uttrykke hvem de er høyt og tydelig? Barn som våger å stikke seg frem, heve stemmen og vise hva de vil. Og hva med barn som ikke er redde for å være fornøyd med egne prestasjoner og uttrykke dette høyt og tydelig: "Se den fine tegningen jeg har laget!". I hvilken grad vi oppmuntrer barn til selvhevdelse vil si noe om vårt verdisyn her.

Lydig borger eller problematisk demokrat

Lydighet er alltid meget behagelig. Livet er enkelt når alle følger reglene og gjør som vi sier. Det er også en viktig egenskap å lære seg, at man skal ha respekt for autoriteter og gjøre som man blir fortalt. Samtidig er de demokratiske verdiene i vårt samfunn helt grunnleggende. Vi er avhengig av at folk sier fra når de mener noe er galt. Vi trenger folk som våger å stå i mot autoritetene når de mener noe er urettferdig. Dette er helt grunnleggende for et demokrati. Derfor er det veldig viktig at barna oppdras til at deres meninger betyr noe. At man ikke blindt skal adlyde, men heller stille spørsmål og si fra når man mener seg urettferdig behandlet. Vi trenger barn som er selvstendige og erfarer at det nytter å si fra. På hvilken måte er din barnehage et demokratisk oppvekstmiljø?

Hvilke regler finnes det og følger vi voksne dem?

Barn opplever til stadig at voksne bryter med samfunnets regler og normer. Når voksne strener over gaten på rødt, mens gutten står sammen med pappa og venter på grønt legger de jo merke til det. Pappa kjører kanskje 10 km/t over fartsgrensen, eller parkerer ulovlig. Kanskje roper de voksne i barnehagen tvers over rommet eller avbryter barna. Det er jo langt verre dersom barna opplever at de voksne er slemme mot hverandre, men like fullt opplever de at vi voksne slett ikke alltid følger reglene. I barnehagen og i familien er det viktig at vi blir enige om hva som er viktige verdier alle må følge og hva man kan ha ulike oppfatninger om. De første er udiskutable og mens de andre bør være åpne for diskusjon. Barna bør absolutt få være med på å si noe om hva de mener er ønsket oppførsel, også fra de voksne. Her er en liten liste over "ønsket oppførsel". Lag en slik liste sammen med barna, og spør dem hvordan de vil at de voksne skal oppføre seg.

- Vent på tur
- Ikke ta den siste biten
- Hils pent og svar når noen snakker til deg
- Ikke avbryt andre
- Ikke ta andres ting
- Ikke strekk deg over bordet, men be noen om å sende til deg
- Rydd opp etter deg
- Si "Takk" og "Kan jeg få.."
- Trøst andre som har det vondt
- Ikke ert eller gjør så andre blir lei seg
- Følg de reglene som gjelder
- Ikke rop tvers over rommet

Oppdragelse til fremtiden

Vi skal videreforme samfunnets normer og vi skal gi barna konsekvenser når de ikke følger dem. Men først må vi være klare på hva disse normene består i. En av dem er det demokratiske prinsipp, og vi bør oppdra barn til aktivt å påvirke sitt eget lille samfunn. Forskning har vist at barn som opplever fysisk avstraffelse nok lærer å endre atferd. Men de lærer også andre ting, som det at å ty til fysisk vold kan være en metode for problemløsning. Jeg tror det er viktigere at barna lærer seg innholdet i og bakgrunnen for de ulike reglene, enn bare å lære seg korrekt atferd. Derfor må vi diskutere og forklare de ulike reglene for barna. Klarer du ikke å finne en grei forklaring, bør regelen tas opp til vurdering. Et eksempel: Hvorfor skal man ikke strekke seg over bordet etter brunosten eller melkekartongen? Forklaring: Man kan dunke borti ting og søle. Det blir urolig ved bordet. Det er uhygienisk at man lener seg over andres mat. Dersom barna selv er fortrolige med og "eier" normene, vil vi ha oppnådd noe langt viktigere enn å ha en gjeng med unger som bare gjør som de blir fortalt. Oppdragelse er og bør alltid være et arbeid med langsiktige mål.

God oppdragelse!